

עלון האגודה

האגודה לטיפוח חברה ותרבות, מורשת יהודי תימן מסודו של עובדיה בן-שלום

גיליון מס' 48

www.teman.org.il | hatemanim@gmail.com | 09-8331325 | 580013522 עמותת מס' 580013522

חברים המבקשים לקבל את העלון בדואר על מנת להפיץ את העלון במקום מגוריהם יכולים לפנות אלינו בטלפון או בדוא"ל

דבר יו"ר האגודה

ד"ר יגאל בן שלום

והציע לעולים לעבור לכנרת, תוך הבטחה שהיחס אליהם יהיה טוב, שעבודה לא תחסר להם, וכי יסופקו להם מגורים שם. בדרכם לשם עברו מספר משפחות ליבנאל. היתר, כ-14 משפחות, התמקמו ליד חוות כנרת בבית המוטור שלשפת הירדן. ולדו יש לציין כי הם הראשונים שהגיעו למקום. המתיישבים סבלו מקדחת ומחלות נוספות, שהביאו למותם של כמה מהם. בשל התנגדות תושבי כנרת לנוכחות יוצאי תימן בשכנות להם, אולצו בשנת 1929 עולי תימן לעזוב את המקום. יוצאי תימן החליטו לעבור למושב כפר מרמורק, המושב הראשון בישראל של יהודי תימן, שברבות השנים הסתפח כשכונה לעיר רחובות." (ויקיפדיה)

האגודה החליטה להעניק תעודת הוקרה לעמרים אידלמן, חבר כנרת, אשר חקר את הנושא ופרסם עבודת מחקר המדגישה את האמת ההיסטורית בדבר גירוש המתיישבים התימנים, חרף הביקורת הקשה וההתנגדות שספג מחבריו בכנרת. עמרים אידלמן לקח על עצמו שליחות לספר את הסיפור ההיסטורי האמיתי לקבוצות וליחידים המבקרים בבית המוטור בכנרת. אנו נעניק לו תעודה בנוכחות חברי האגודה ואישים ביום חמישי בערב בטכס מרגש באולם מלון חוף גיא בטבריה.

הנושא השני בו נעסוק בימי עיון אלה: הוצאה לאור ופרסום הכרך השני בסדרת הספרים על יהודי תימן בעריכת פרופסור יוסף יובל טובי, בהוצאת האגודה לטיפוח חברה ותרבות, תיעוד ומחקר. כרך זה עוסק כולו במאמרים על ר' שלום שבזי, חייו ויצירתו. (646 עמודים). פרופסור יוסף יובל טובי ידבר על הספר, המאמרים והחשיבות ההיסטורית של הוצאה הסדרה ע"י האגודה.

הקונגרס השביעי הבינלאומי יתקיים כאמור בירושלים. בכנס מדעי זה יהיו 10 מושבים. ישתתפו בהרצאות מיטב החוקרים מהארץ ומחולל בנושאים כמו שירה וספרות, לשון ומקרא, הליכות והלכות, כי ישראל לישמעאל, הגות יהודית בתימן ועוד נושאים מעניינים. במסגרת הכנס יוענקו שני פרסים: פרס בן שלום למאמר מצטיין בחקר יהדות תימן ומלגת בן שלום לדוקטורנט מצטיין בחקר יהדות תימן. הציבור מוזמן.

שנת תש"ף, השנה האזרחית 2020 היא שנת היובל להקמת האגודה לטיפוח חברה ותרבות, תיעוד ומחקר ע"י קבוצת חברים בראשותו של נשיא האגודה אבא מורי עובדיה בן שלום. אנו מתכננים לציין שנה זו בשורה של פעולות תרבות וחינוך, שהיפה לדור הצעיר של אוצרות התרבות של יהודי תימן, תערוכה היסטורית במזיאון ארצות המקרא תימן- מושב לירושלים, יוזמות חדשות בתחום השירה, הוצאת ספרים וכתבי עת, תמיכה במחקרים, מלגות לסטודנטים, כולל פרסים למאמרים מצטיינים ודוקטורנטים מצטיינים העוסקים באחד מתחומי החקר של יהודי תימן.

בחודש שבט הבעל"ט נקיים שני אירועים מרכזיים:

1) ימי עיון ותרבות בסוף השבוע של שבת שירה פרשת בשלח

במלון חוף גיא בטבריה י"א - י"ג שבט (6-8 בפברואר).

2) הקונגרס השביעי הבינלאומי לחידושים בחקר יהודי תימן ב כ"ט שבט - א' אדר (24-26 בפברואר) במכון בן צבי בירושלים.

ביום חמישי 6 בפברואר במסגרת הכינוס בטבריה, נציין בערב את המאורע הטרגי של יהודי תימן אשר גורשו מקבוצת כנרת בשנת 1929. להלן תיאור קצר של המאורע:

"עם הגעת השמועה על עליות לארץ ישראל ועל העלייה מחידאן בשנת 1909, אשר נבעה מהתעוררות פנימית לעלייה לארץ הקודש. בשנת 1910, החליטו מספר משפחות ממחוז שרעב, בראשותו הדיין הרב דוד צאירי, לעלות לארץ ישראל. בשנת 1910 החלו המשפחות לעשות את דרכן לעבר ארץ ישראל. הם צעדו במשך שלושה שבועות עד הגעתם לעדן. מעדן הם הפליגו באונייה שלקהה אותם אל נמל יפו, מנמל יפו הועברו לחיפה. לאחר שהות קצרה בחיפה קיבלו העולים הצעת עבודה מאיכרים שהגיעו מחדרה. בחדרה חיו העולים בתנאים קשים וישנו בסוכות שבנו. ב-1912 הגיע נציג מאגודת השומר לחדרה

מהרי"א היה סופר פורה ביותר. כתביו וחיבוריו עוסקים במקרא, משנה, אגדה, הלכה, פילוסופיה, שירה וקבלה. מהם ניכרת גדולתו והיקף ידיעותיו הרחבות. מהרי"א היה חכם תימני, שהיה פתוח לעולם ספרותי חילוני ואף שאב ממנו את הדברים שהיו בעיניו נצרכים וחשובים. מתוך כתביו ניכרת השכלתו הרחבה, בעיקר בספרות הקבלה והשליטה בכל מכמני הספרות העברית והערבית של ימי הביניים וכן ההשכלה החילונית.

במאמר עמדנו על שיטתו הפרשנית של צ'אהרי על פי פירושו 'צידה לדרך' לס' בראשית. פירושו של צ'אהרי אף מתייחד בכך שהוא נע ונד בין שני קצוות שונים לחלוטין: פירושו הרצינוליים והפשטיים של המב"ם לעומת פירושי הנסתר של ס' הזוהר, דבר המלמד על מורכבות המחבר ועל מורכבות חיבורו, וככל הנראה אין כמותו לפני כן בתימן. זאת ועוד, בפירושו של צ'אהרי לס' בראשית משוקעות אמונות ודעות המביעות את השקפתו הרוחנית, כגון אופן הנהגתו של ה' בעולם, פעולתו לשמור על הצדיק ולזכותו בדינו כדי להביאו לחיי עולם הבא בצורה שלימה, ייסורים הבאים על האדם על מנת לכפר על עוונותיו, ולעתים הכפרה היא המוות. רעיון חשוב אחר העולה מפירושו הוא שפעמים אין אנו מבינים את אופן הנהגתו של ה' בעולם. אך במבט לאחור על כל המהלך ההיסטורי מתחילתו ועד סופו, מתגלה שהיתה כוונתו מכון בדבר, כגון במכירת יוסף וירידת אחיו למצרים ושעבודם שם.

כתב העת תימא טז (שיצא לאור החודש ע"י האגודה לטיפוח חברה ותרבות תיעוד ומחקר – נתניה בעריכתו של מכובדנו פרופ' יוסף יובל טובי) כתבתי מאמר על רבי יחיא אלצ'אהרי (להלן: מהרי"א). ארצה במאמר קצר זה לפרוט בקצרה על דמותו של החכם התימני. רבי יחיא בן סעדיה אלצ'אהרי (להלן: צ'אהרי) היה מגדולי חכמי תימן ומשורריה. נראה שנולד בקהילת אלצ'אהרה בשנת רס"ה (5051) ונראה שנפטר בשנת שמ"ג (3851). חי רוב חייו בתימן, נשא שם שתי נשים קודם יציאתו למסעותיו בארצות שונות, ושתי נשים אחרות בהגיעו להודו ולפרס. חי בתקופה הרת גורל ליהודי תימן. עליית בני טאהר לשלטון בתימן (4541–7151) ערערה את מצב יהודי תימן מבחינה מדינית ופגעה קשות בתרבותם. לכן, סייעו לצבא הפורטוגלי להפיל את שלטון בני טאהר. תגובת המלך הטאהרי לא איחרה לבוא – גזרה על חיסול היישוב היהודי בחצרמון. וכך, בהגיע צ'אהרי לחצרמון בשנות הששים במאה הט"ז, לא מצא בה קהילות יהודיות. הכיבוש התורכי בראשית המאה הט"ז היטיב את מצב היהודים מבחינת יחס השלטון אליהם, אך מצד אחר הגביר את עוינות המוסלמים המקומיים כלפיהם. מהרי"א חיבר בין עולם הפילוסופיה, ההלכה וההשכלה לבין עולם הקבלה, הסוד והרוח. כמו כן הוא שילב בין מדעי הרוח וההשכלה ללימוד ההלכה. מהרי"א היה גדול המשוררים בתקופתו ובין גדולי משוררי תימן בכלל. הוא כתב ספר על מסעותיו ובנוסף כתב תשובות הלכתיות לשאלות שנשאל על ידי חכמי תימן.

שיבוטים ושוטים בט"ו בשבט

כמו כל שמות החודשים העבריים אף 'שבט' אינו עברי והוא 'אזרח' בישראל ע"י עולי בבל בתקופת בית שני. 'שבט' – מקורו בשפה האכדית ופירושו להכות ולהרוס, אך השורש שב"ט נמצא כבר בעברית: 'חושך שָׁבַטוּ שׁוֹנָא בְּנוּ' – אנו קוראים במשלי (י"ג כ"ד) – 'שבט' עניינו מקל או מטה שבהם מכים, ובחילופי ב/ו נקבל את ה'שׁוֹט' שמייסר הן את האדם והן את החיה. ויוצא שהמלים שָׁבַט שׁוֹט יסודן בזמורת עץ שחובטים בה; ואולי חודש שבט נקרא כך, הן על כי הגשם מצליף בחוזקה בחודש זה, והן כי הוא תחילת ההנצה והפריחה הנעשות בכח הבקיעה (משל ערבי אומר: "שָׁבַט - בִּישָׁבֵט וּבִישָׁבֵט" - חודש שבט מִשָּׁבֵט ומחִבֵט). 'שבט' קרוב למלה 'שופט', באשר השופטים וראשי העם החזיקו ב'שבט מושלים' הן כסמל לשלטון והן כמקל חובלים. ומכאן אל משפחת האדם המורחבת הנקראת 'שבט' (או מטה), שהיתה סרה למשמעתו של ראש השבט המחזיק בשרביט, והוא היה שופט אותם או בשבט נוגש – שבט מוסר, או ע"י פסקי דין הנכתבים בחרט הנקרא 'שבט סופרים'. המלה 'שרביט' היא הרחבה של 'שבט' בתוספת ר', כמו כסא וכורסה. בימינו נוצרה המלה 'שיבוט' לציון תהליך שבסופו מתקבל יצור חי הזהה מבחינה גנטית ליצור אחר.

משה אוסי עורך סדרי ט"ו בשבט 09-8335016 Mosheossi@gmail.com

מדוע אילנות ולא עצים?

בדרך כלל אנחנו מדברים על עצים, אבל חגם של העצים נקרא "ראש השנה לאילנות", מדוע?
'עץ' בתנ"ך הוא כינוי הן לצמח הנטוע הן לחומר עצמו המשמש לבִּעָרָה ולבניין; ואולי לכן שאלו חז"ל את המילה 'אילן' מהלשון הארמית, שבה 'אילן' הוא רק עץ שתול. את האותיות אל"ף ולמ"ד שבמילה 'אילן' מוצאים בעברית בשמות עצים כמו: אֵלָה, אֶלֶן, אֵלָה וְאֶלוֹנִי-מִמְרָא. שורשים המכילים את האותיות אל"מ מציינים כוח וגבורה: "וחסון הוא כאלונים" אומר עמוס. גם המילה אל קשורה בכוח. ריבון העולם, ולו הכוח, הגבורה והסמכות להשליט בו חוק ומשפט, ולכך מכנה אותו דוד "אֵלֹתִי" – כוחי. לעומת זאת קבעו העמים הקדמונים את האילנות לאלילים ("תחת כל עץ רענן"), ועבדו גם את האֵלֹתֹת והכוח של החיות כמו האֵילֹת והאֵילֹת, המסמלים יופי, עצמה ומנהיגות. לעומתם הכפיפה היהדות את כל כוחות הטבע לסמכותו ולכוחו של הא-ל, כי הוא מעל הדמיון ומעל לטבע. ולהבדיל – גם השופטים נקראים 'א-להים', כי האל ייפה כוחם ונתן לאל ידם לעשות'. ואחרון חביב הביטוי 'מובן מאליו' שמשמעו מובן מכוחו הוא. הנה כי כן, לכבוד חג האילנות הראינו שבבסיס המילה אילן האותיות אל"ף ולמ"ד המציינות כוח ומנהיגות.

תולדות יהודי תימן במהלך המאה ה-19

דוד חוברי

מלך אכזר זה שהוא נרצח ע"י משרתיו בשנת 1840 ובמקומו עלה דודו של האימאם הקודם. מלך זה התקשה לשלוט על כל מרחבי תימן ואיבד חלקים רבים ממנה לטובת מתחריו מבית. מבין מתחריו היו אף קנאים מוסלמים שבראשם עמד מי שהכריז על עצמו אלמהדי אלמונת'ט'ר דהיינו המשיח המיוחל, הלה הצהיר כי ההשגחה העליונה הטילה עליו משימה לזקק את אמונת האיסלם, לבטל את המיסים ברחבי תימן ולסלק את הכופרים (הבריטים) מעדן. (בתוך משמעות זו היה ברור שיש גם להאבק ביהודים). בתוך כך התחילו התורכים לשתף פעולה עם הבריטים כנגד מגמה זאת ואז כתוצאה מהלחץ הגיעו להישגי שליטה בחלק מהמרחב התימני במערב תימן. האימאם הנוכחי מת בשנת 1840 ויורשו שלט אחריו במשך כ-6 שנים עד 1849 היו אלה שנים קשות ביותר ליהודי תימן. תחילתן בעלייתו לשלטון או אז נרדפו היהודים במשך כל השנה (1844) ברציפות דבר שגרם לבריחה המונית והתרוקנות כמעט מוחלטת של העיר צנעא מיושביה היהודים. בסופו של תהליך לאחר מאבקים בלתי פוסקים חתם האימאם על חוזה מחייב עם התורכים בו הוא מכפיף את עצמו לשער העליון הלא הוא הסולטן התורכי בקושטא, אך יחד עם זאת הוא יחשב לשליט בתימן תחת הריבונות הסולטנית. הכנסות המדינה יחולקו בשווה בינו לבין התורכים. בצנעא יחנה חיל מצב תורכי של 1000 חיילים והאימאם יזכה לתקציב נכבד לצורך הוצאותיו מהכנסות המדינה. ואכן החלו בישומו של הסכם זה הלכה למעשה אך עם כניסתם של התורכים לצנעא התקוממו נגדם הז'יידים הקנאים שראו בהם כופרים, וגם משום תמיכתם ביהודים, ולפיכך טבחו בהם טבח רב. התורכים הפסידו במערכה ונאלצו לסגת בחזרה לחודידה. האימאם הבוגד הוצא להורג. בשנים אלו נרדפו היהודים ושוב בשנת 1847 היתה התנפלות של דפו היהודים על שכונת היהודים כפי שקרה בשנת 1818. גם גזירת המקמצים נתחדשה בכל עוזה.

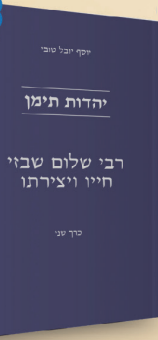
בההלך המחצית הראשונה של המאה ה-19, בעקבות התערערות יציבותה של הממלכה, פקדו את יהודי תימן מספר אירועים קשים. זה החל בכך שהמלך השליט שהופעל עליו לחץ מבפנים בתוך תימן ע"י מתחריו, ומבחוץ ע"י המצרים והתורכים, מצא את קופת הממלכה מרוקנת, ומתוך מגמה למלא את קופתו החל לסחוט את היהודים שהיו טרף קל להשגה. רבי חיים חבשוש מספר על תקופה זו בספר מסעותיו כמי שעבר את חוויות התקופה על בשרו, הוא מספר כי בית המלוכה היה מרוקן מבחינה כספית, אך החזיק ברשותו כתבי קודש רבים שהיו שייכים למשפחת בדיחי עוד מזמן שירותם בחצרו של האימאם הקודם אלמהדי עבדאללה, עליו סיפרתי בגליון הקודם. המלך הנוכחי אלנאצר עבדאללה חשב שיוכל למלא את קופתו הריקה מן הכסף שיסחט מהיהודים בעבור הספרים הנ"ל, אך הדבר לא צלח בידו כי היהודים לא הסכימו ולמעשה ויתרו על ספריו של בדיחי. או אז התחכם איתם המלך וטען כלפי היהודים שהם העבירו את המלך הקודם על דתו וכעדות לכך הם הספרים שנמצאו ברשותו, ושכביכול המלך התייחד בסתר. לפיכך עליהם לשלם מחיר כבד על כך, והוא הוציא צו מלכותי הגוזר לאסוף את כל ספרי הקודש מהיהודים כולל כתבי יד, ספרים מודפסים, ספרי תורה וכל כיוצא בזה, להעמיס הכל בשקים על גבי גמלים ולהעבירם להשמדה בשריפה, ברחבה המרכזית של העיר. גזירה דומה לגזירת ספרי התלמוד מימי הביניים באירופה הנוצרית. ואכן על פי עדותו הנ"ל של ר' חיים חבשוש ספרי התורה נאספו בכוח מכל בתי הכנסת בצנעא והובלו על גבי גמלים "חבילות חבילות מבתי הכנסיות" כדי לשורפם ונכבדי היהודים נאסרו ונכבדו בשלשלאות של ברזל כי נגזר דינם למוות. כמובן שהיהודים לא יכלו יותר לעמוד בפני סחטנות שכזו ובצר להם גייסו מכל הקהילה 500 ריאל סכום עצום אז, כדי לשחרר את העצורים ולגאול את ספרי התורה. סופו של

ספרים חדשים

בהוצאת האגודה לטיפוח חברה ותרבות

יהדות תימן
כרך שני

ר' שלום שבזי חייו ויצירתו

אסופת מאמרים

מאת פרופ' יוסף יובל טובי

בספר שלושים ושלושה מאמרים, מהם מאמרים חדשים שרואים אור לראשונה בקובץ זה. ספר חובה לכל מתעניין במורשת יהודי תימן בכלל ובשירת תימן ור' שלום שבזי בפרט.

כריכה קשה, 642 עמ', כולל מפתח ערכים מפורט.

ישקף

שירת ר' יוסף בן ישראל ופרקי יסוד בשירת יהודי תימן
מאת ד"ר יהודה עמיר

ר' יוסף בן ישראל חי בתימן בסוף המאה ה-16 ותחילת המאה ה-17. הוא נחשב למייסדה של שירת תימן הקלסית, זו שנהגה בתימן ב-400 השנים האחרונות, ונחשב גם כן לאבי שירת בני משתא-שבזי, ולאבי הרוחני של ר' שלום שבזי. הספר הוא פרי עמל מחקרי של שנים רבות שאותן הקדיש ד"ר יהודה עמיר לשירת יהודי תימן בכלל וליצירתו של רבי יוסף בן ישראל בפרט.

כריכה קשה, 523 עמ', כולל מפתח ערכים מפורט.

ניתן להזמין את הספרים במזכירות האגודה בטל': 09-8331325
או באתר האגודה לטיפוח חברה ותרבות <http://www.teman.org.il>

שהוא היחיד הכשר לתקיעה על פי הרמב"ם ובלבד שלא יהיה כלל מעובד ומיושר אלא "הכפוף" בכפיפותו הטבעית.

הנערים הנלהבים לימים אלה היו קושרים חוט בשני קצוות השופר ונשאווהו אחר כבוד על כתפיהם, וכשהו מחובר וצמוד אליהם תקעו והרעו ללא הפסקה במשך כל שעות היום והלילה תוך כדי הנהגת תחרויות בין יחידים לקבוצות. אין פלא איפה שרבים רבים היו בקיאים בתקיעת השופר ומעולם לא היו חסרים "בעלי תקיעה" בקרב יהודי תימן. אחת החוויות לילדים בזמן אמירת פיוטי האשמורות הייתה זכייתם אחר כבוד כמו הגדולים בכוס קהווה מתובל וממותק לחיך, שהותיר אחריו זיכרונות מתוקים למשך שנים רבות. מנהג מוזר היה לילדי תימן שאחר קריאת הוידוי באמצע האשמורות בעוד החשיכה בחוץ יצאו מביהכנ"ס "ילבגו אלכלאב" (מכים את הכלבים), כל אחד ומקלו בידו. יש לציין כי בתימן לא היו כלבים מבויתים אלא רובם ככולם משוטטים הגדלים פרא בכל חוצות העיר ללא כל פיקוח וטרינרי. הנערים התארגנו בקבוצות ובעבודת צוות ארבו לקבוצות הכלבים והפליאו בהם את מכותיהם. למרבה הפלא חשו הכלבים בכך ונעלמו מהרחובות שלא כהרגלם. מיותר לציין שהמבוגרים מצד אחד גערו בילדים על כך מטעם צער בעלי חיים אך מאידך נהגו כלפיהם בסלחנות יתרה בזוכרם שכך נהגו גם הם בילדותם.

החל מר"ח אלול נהגו כל יהודי תימן להשכים קום לאמירת סליחות. ההשכמה כוונה לתחילת האשמורת השלישית. לאורך כל החודש ועד ליום הכיפורים התמידו בקריאת "האשמורות" - מטבע לשון יחודי כמילה נרדפת לסליחות. אף חודש זה קבל את השם: חודש הרחמים והסליחות. למעשה פיוטי הסליחות לאורך כל חודש אלול מכונים "אשמורות" בעוד שפיוטי יום הכפורים נקראים "סליחות". את ה'אשמורות' מתחילים כשלוש שעות לפני עלות השחר, ולמעשה בעיקר בתחילת החודש מורגשת תנועת המתפללים כבר מחצות הלילה, זה כולל ילדים ובני נוער שמתלהבים מאוד וגאים בכך שהם כמו הגדולים. בכלל האווירה הכללית של ימים אלו מקבלת נופך מיוחד החל בקריאתו של ה'מדאעי' הלוא הוא הקורא, המשכים והמעורר את הישנים איש איש בשמו בסובבו מידי לילה בכל רחובות העיר, וכלה בהשתתפותם הפעילה והנלהבת של כל הילדים והנערים, תוך שימוש מסיבי בתקיעה בשופרות. לכל ילד היה לפחות שופר אחד בעיקר של יעל שהיה נפוץ מאוד והקולות בקעו מכל בית ומכל רחוב. על פי רוב הצטייד כל ילד לאשמורות בשלושה דברים: א. שופר "צמיל" (עשוי מעץ). ב. חוברת האשמורות הכוללת את רשימת כל הפיוטים שעל פי רוב הילד רשם בעצמו. ג. "שופר חאק אלעייאל" (שופר של הילדים) זהו שופר של יעל להבדיל משופר של איל

ד"ר משה גברא, המכון לחקר חכמי תימן

מחגים, ואין תפילת מוסף או קריאה בתורה או תוספת בתפילה ובברכת המזון כמו על הנסים או יעלה ויבוא.

זו היתה המציאות בתימן עד הדורות האחרונים, ובכל שבע מאות סידורי תימן הקדומים עד לדורות האחרונים, כפי שמפורטים בספרי "מחקרים בסידורי תימן", לא מוזכר כלל ט"ו בשבט, לא בהלכות כמו חנוכה ופורים ולא במנהגי התפילה הקשורים ביום הזה. מהרי"ן, גדול חכמי תימן, חיבר את הסידור המכונה "תכלאל עץ חיים" במאה הי"ח, והוא הכיר היטב את מנהגי ספרד והמקובלים כפי שהוא מפרט מאות מסידורי הדפוס הספרדיים והמקובלים. סידורו הוא הבסיס לנוסח הבלדי בתימן הנוהג עד היום בקרב יוצאי תימן והשפעתו רבה גם על נוסח השאמי, ואף הוא לא הזכיר את ט"ו בשבט לא בחלק המנהגים ולא בחלק של נפילת אפיים. הוא גם לא הזכיר באילו ימים לא אומרים את נפילת אפיים. משמע שגם במאה הי"ח, לא נהגו לחוג את ט"ו בשבט בתימן.

בהתאם למסורת קדומה זו ולפסיקת הרמב"ם, לא נהגו בתימן עד הדורות האחרונים לחוג את ט"ו בשבט כלל, שכן החלק ההלכתי המחייב, הפרשת תרו"מ בפירות האילן, נוהג רק בארץ ישראל ולא בתימן.

עד הדורות האחרונים לא ערכו בתימן טכס לאכילת פירות יבשים בט"ו בשבט, כפי לא ערכו מדורות בליל ל"ג בעומר, שני מועדים שפשטו בעם ישראל בהשפעת המקובלים. בתימן לא נהגו כמובן לנטוע עצים כמו בארץ, ונטיעת עצים הוא מנהג שהתפשט החל מסוף המאה הי"ט, ומיחוס

בדורות האחרונים נוהגים בארץ ישראל להחשיב את ט"ו בשבט כחג בכך שלא אומרים תחנון בט"ו בשבט, באכילת פירות יבשים ובנטיעת עצים, ועוד. במאמר קצר זה נתייחס למסורת תימן בנושא.

ט"ו בשבט אינו חג בהיבט ההלכתי, בהסתמך על כך שט"ו בשבט מוזכר במשנה בתחילת מסכת ראש השנה כאחד מארבעה ראשי שנים, לעניין הפרשת תרומות ומעשרות מפירות האילן, כפי שא' באלול הוא ראש השנה למעשר בהמות. וכפי שא' באלול אינו חג במובן ההלכתי אלא ראש חודש, כך ט"ו בשבט אינו חג הלכתי. בהתאם לכך אין תפילה מיוחדת בט"ו בשבט כגון: תפילת מוסף בדומה לחגים מהתורה, אין חובת סעודה או הדלקת נרות או הוצאת ספר תורה בדומה לחגים מדרבנן כמו פורים וחנוכה.

לכן הרמב"ם לא צירף את ט"ו בשבט לחלק המועדים בספרו משנה תורה, ועוד, הרמב"ם כלל את ט"ו בשבט בהלכות תרומות (פרק ה' הלכה י"א) וכן בהלכות מעשר שני. ועוד, בהלכות תפלה (פרק ה הלכה יד) כתב הרמב"ם "מנהג פשוט בכל ישראל שאין נפילת אפים בשבתות ובמועדות, ולא בראש השנה, ולא בראשי חדשים וחנוכה ופורים, ולא במנחה של ערבי שבתות וימים טובים, ולא בערבית של כל יום, ויש יחידים שנופלים על פניהם בתפלת ערבית". הרמב"ם אינו מזכיר את ט"ו בשבט כיום שאין נוהגים לומר בו נפילת אפים. ברור שלפי הרמב"ם בט"ו בשבט נהגו לומר את נפילת אפים.

ממקורות אלו עולה, שט"ו בשבט הינו יום לחקלאים בארץ ישראל, בו מתחילה עונה חקלאית חדשה בפירות האילן לענין הפרשת תרו"מ, ואינו חג במובן ההלכתי לכל עם ישראל, שכן אומרים בו תחנון בשונה

ט"ו בשבט במסורת תימן - המשך

ד"ר משה גברא, המכון לחקר חכמי תימן

משנה אך לא מוזכר שנהגו לאכול פירות יבשים, והוא אף לא מזכיר להשמיט את נפילת אפיים בתפילה.

לאחר העלייה לארץ הוסיפו את המנהג לאכול פירות יבשים ונטיעת עצים. ועדיין בימים אלו, ישנן קהילות בעיקר הדרדעים, ואף רבים מקהילות הבלדי הנוטים לרמב"ם ופחות לשו"ע, שאינן נוהגות כמעט כלום בט"ו בשבט, והוא יום רגיל.

זכור לי בילדותי בבית אבא ובמשפחתי המורחבת (אנו נוהגים כמנהג בלדי הרגיל, לא שאמי ולא דרדעים) כי לא נהגנו בארץ לאכול פירות יבשים, לא נהגנו ללמוד קבלה בט"ו בשבט, אך כן נהגנו להשמיט את נפילת אפים בט"ו בשבט.

לסיכום, בתימן לא ראו בט"ו בשבט חג במונן ההלכתי, כיון שהוא יום לענין תרו"מ בלבד, וכיון שבתימן אין נוהגות מצוות התלויות בעבודות האדמה, לכן יום זה לא הורגש כלל. נהגו ביום זה כרגיל ואמרו תחנון כרגיל בתפילה, כפי שנהגו בכל העולם היהודי בתקופות קדומות.

לקראת סוף המאה הי"ט, החלו לחדור מעט ממנהגי המקובלים לתימן בט"ו בשבט, וחלק החלו להשמיט את נפילת אפיים, ועדיין לא התפשט המנהג בתימן לאכול פירות יבשים וללמוד קבלה. המנהגים לאכול פירות יבשים בהשפעת ספרות הקבלה, התפשטה בקרב יוצאי תימן רק לאחר העלייה לארץ. רוב יוצאי תימן היום לא נוהגים לומר את נפילת אפיים בט"ו בשבט, פרט לקהילות הדרדעים הנוהגים בו כיום רגיל הכולל את נפילת אפיים.

מאוד לפעילותו של הרב זאב יעבץ. שעלה לישראל מרוסיה, וכדי לעודד את הציונות והעלייה, הביא עמו את המנהג של נטיעת עצים, ואף ארגן נטיעות רבות בארץ ישראל החל משנת תרמ"ד-1884 בעיר צפת. הוא זכה לקריאת מושב על שמו באזור השרון, מושב יעבץ, ולרחובות ברחבי הארץ, בעיקר בשכונות המזוהות עם הציונות הדתית.

רק בדורות האחרונים החלה להשפיע מסורת המקובלים וספר ה"שולחן ערוך" בתימן בנושא ט"ו בשבט, וחלק מיהודי תימן החלו לנהוג שלא ליפול אפיים בט"ו בשבט, ואף ללמוד תורה וקבלה ביום זה. ועדיין לא התפשט בתימן המנהג לאכול פירות יבשים בט"ו בשבט, וכמובן שלא נהגו כלל בתימן לנטוע עצים.

בסידורי תימן, החל מסידורו של מהרי"ן מהדורת הרב אברהם נדאף "תפילת כל פה", שהדפיס בירושלים בסוף המאה הי"ט, החלו להוסיף את המנהג שאין אומרים נפילת אפים בט"ו בשבט. כך גם בסידורי נוסח השאמי ובכל הקהילות המושפעות מספרות הקבלה התפשט המנהג שלא ליפול אפיים בט"ו בשבט. בארץ החלו לנהוג גם לאכול פירות יבשים.

ככל שהשפעת הקבלה היתה גדולה יותר על קהילות השאמי ויהודי שרעב ואזורים נוספים בתימן, כך נהגו יותר לא ליפול אפיים ביום זה וללמוד קבלה. בעיר עדן נהגו בסוף המאה הי"ט "בט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות המנהג לקרות משנה פרק א' ממסכת ראש השנה ערבית ושחרית" (הרב שמואל בן יוסף ישועה בספרו נחלת יוסף, חלק המנהגים דף י' עמוד ב). משמע, שאף בעדן, עיר בה ההשפעה המערבית היתה הגדולה ביותר בתימן, נהגו רק לקרוא פרקי

סדר "בְּשִׁלַח" - לאורחי האגודה

מרדכי יצהרי

עריצים בעולם, שללו חירותם של עמים רבים, ניצלו גופם ורוחם, והדבירו אותם על פני האדמה. רק עם אחד; לא הרכין ראשו תחת עול משעבדיו ולא נטמע בין אומות העולם, למרות שניסו בכל הדורות, הַחֵל – מהתקופה הפרעונית, הפרסית והיוונית, וְכֵלָה – בתקופת הנאצים וגרורותיהם בדור האחרון, ועד עצם היום הזה, רבים מהם אינם משלימים עם קיומו של עם ישראל וניהול חייו העצמאיים בארצו הנצחית, שחלם בכל דורות פיזוריו בגולה, לשוב אליה ולחיות בשלום ובמישור בתוכה.

אחת השאלות שעמדה בפני המפרשים, מדוע לא הולכים דרך ארץ פלשתים שהיא קרובה, כלומר בדרך המובילה לכיוון באר שבע? הנימוק להארכת הדרך ע"י הפנייתם מזרחה, מובא בהמשך הפסוק: **"פֶּן יִנְחַם הָעַם, בְּרְאוֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרִימָה"**. פרשני המקרא מסבירים, שאם היו מגיעים לארץ כנען תוך ימים ספורים וְיָרְאוּ שֶׁם מִלְחָמָה, ייאלצו להילחם נגד תושבי הארץ שיצאו נגדם כדי למנוע כניסתם, ואולי יתחרטו על יציאתם ממצרים וישוּבוּ לַשֵּׁם. כדי לְסַכֵּל נְטִייה זו, הפנה אותם לדרך העוברת בתוך המדבר, בכיוון לים סוף וחצי-האי סיני.

רבינו נתנאל בן ישעיה, מסביר הפסוק בחיבורו "נור א-צ'לאם" (מאור האפלה) בזו הלשון: **"וְלֹא נִחַם אֶ-לוֹהִים דְּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, כִּי קָרֹב הוּא"**, מהלך שמונה ימים בין מצרים ובין ירושלים על דרך אשקלון. **"פֶּן יִנְחַם הָעַם בְּרְאוֹתָם מִלְחָמָה"**, שמא יראו המקום שנפלו בו אחיהם. גנון בן אפרים עורר את הקץ קודם שיעמוד משה בשלושים שנה, ויצאו עמו שלושים אלף מבני אפרים ופשוטו בארץ פלשתים והרגום אנשי גת הנולדים בארץ. כי

סדר **"בְּשִׁלַח"**, מונה מאה וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵי פסוקים, המחולקים לתשע פרשיות פתוחות וחמש סתומות. מצות "לא תעשה" אחת, מצוייה בסדר זה: **"אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמְקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי"**. תכנו הכללי של סדר "בשִׁלַח": א) נס קריעת ים סוף והליכת עם ישראל בדרך המדבר. ב) העלאת עצמות יוסף. ג) עמוד הענן ביום ועמוד האש בלילה משמשים מורי דרך לעם. ד) בני ישראל חונים על שפת ים סוף. ה) פרעה והמצרים התחרטו על שילוח בני ישראל ורדפו אחריהם. ו) מעבר בני ישראל בתוך הים ביבשה, כשהענן מפריד בין מחנה ישראל ובין מחנה מצרים. ז) מהומה במחנה מצרים וטיבוע הרודפים. ח) שירת ההודיה מפי משה ובני ישראל. ט) הליכה במדבר שור וְאֵי מְצִיאת מֵי שֵׁתִיָּה, הגעתם לְמִקְרָה וְגַם המתקת המים. י) תלונות בני ישראל, הורדת המן וכו', צו השבתון וכו'. יא) מלחמת עמלק בישראל ברפידיים.

פרשת **"בְּשִׁלַח"**, פותחת את המשך התהליך לגאולת ישראל משעבוד מצרים, כפי שהובטח לאברהם אבינו בברית בין הבתרים. ניצניה הראשונים של גאולת ישראל, התחילה במים וראשית הגשמתה במים. בעת שעננים שחורים העיבו על עם ישראל במצרים, נולד גואל העתיד שם, שט בתיבת גִּמְא על פני המים, ידה של בתיה בת פרעה מְשִׁתָּה אותו מהמים; ועתה, באה הגאולה הפותחת חיים חדשים, ומתחילה בְּנֶס הגדול של קריעת ים סוף.

אפשר לומר, שיציאת מצרים חֲשָׁפָה כוחות מנוגדים, עבדות נגד חירות, והמלחמה היתה מכרעת לעתיד העולם כולו, המאבק על חירות האדם מתחילה ביציאת מצרים. שלטונות

שלשבת) מה היו אומרים? אמר רב ענן בר רבא, אמר רב: הזיו לך (כלומר שירת האזינו), ואמר רב חנון בר רבא, אמר רב: כדרך שפחלוקים כאן – כך חלוקין בבית הכנסת. בַּמְנַחְתָּא דְּשַׁבְּתָא (במנחה של שבת) מה היו אומרים? אמר ר' יוחנן: "אז ישיר", ו"מי כמוך", ו"אז ישיר". אַיְבְּעִינָא לְהוֹ: הַנִּי כוֹלְהוּ בְּחַד שַׁבְּתָא אַמְרֵי לְהוֹ, או דִּילְמָא כָּל שַׁבְּתָא וְשַׁבְּתָא אַמְרֵי חַד? תָּא שְׁמַע (שאלו אותם: האם כולן בשבת אחת אומרים אותם, או שמא כל שבת ושבת אומרים (קטע) אחד?, בוא ושמע) דְּתַנְיָא, אמר ר' יוסי: עד שהראשונה אומרת אחת, שנייה חוזרת שתיים, שְׁמַע מִיְנָה: כָּל שַׁבְּתָא וְשַׁבְּתָא אַמְרֵי חַד. שְׁמַע מִיְנָה" (כך שנינו הברייתא וכו' למדנו מכאן שכל שבת ושבת אומרים (קטע) אחד, מכאן למדנו).

לגופו של ענין, שירת הים – שירת ההודייה לבורא יתעלה והצהרת האמונה בו ובמשה עבדו. השאלת המתעוררת מאליה, מדוע שרו בני ישראל? האם שרו על אבדן המצריים? האם מותר לנו לשמוח בראותנו מפלת שונאינו, והלא כתוב: "בְּכָל אוֹיְבְךָ אֵל תִּשְׁמַח" (משלי כד, יז) הרי חז"ל, כאשר מלאכי השרת, רצו לשיר על מפלתם של המצרים, אמר להם הקב"ה: מעשה ידי טובעים בים; ואתם אומרים שירה? אם כן למה אמרו בני ישראל שירה! במדרש שמו"ר אנו קוראים: "אמר ר' יוחנן: ביקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה ולא הניחו. אמר להם: לגיונותי נתונין בצרה, ואתם אומרים לפני שירה? – לפי שבני ישראל היו נתונים בצרה – וכיון שיצאו ישראל מן הים, באו המלאכים להקדים שירה לפני הקב"ה, אמר להם הקב"ה: יקדימו בני תחלה הה"ד (זה שאמר הכתוב): "אֶזְרָא יְשִׁיר מְשִׁיבָה וְגַי יִשְׂרָאֵל"

ירדו לקחת את מקניהם ויתאבל עליהם אפרים אביהם. **"בראותם מלחמה"**, שמא יראו המקום שנפלו בו אחיהם וישבו למצרים". קביעתו של רנב"י, שהדרך ממצרים לירושלים מהלך שמונה, מתבססת על לשון הרמב"ם בהלכות קדוש החודש (פ"ה, י). גם לגבי הזכרת "אנשי גת", שאב המחבר, מידע זה מפרקי ר' אליעזר (פמ"ח), ומספר דברי הימים א' (ז, כ-כד). שאלה נוספת בפרשתנו, עוסקת בידיעה שהועברה לפרעה: **"כִּי בָרַח הָעַם"**. המפרשים מקשים, הלוא פרעה ועמו הם שיתבעו בסופו של דבר, לצאת ממצרים ואיך פתאום נחשבו בעיניהם כבורחים? רש"י משתמש בלשון חז"ל ומסביר, ש"אַקְטוּרִין" (שליחים) שלח עמהם, וכיון שראו שעברו שלושת ימים, ואינם זובחים כפי שדרשו מלכתחילה, אלא ממשיכים הלאה בדרכם; חזרו השליחים, והגידו לפרעה "כִּי בָרַח הָעַם". במכילתא נאמר, כי ישראל שָׁבוּ אַחֲרֵי רַק אַחֲרֵי שֶׁהָאִיקָטוּרִין עֲזְבוּ אוֹתָם.

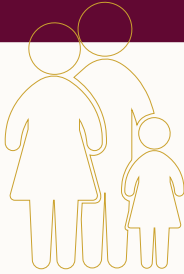
שירת הים

שירת הים – היא שירת ההודייה הראשונה לה, על הנס הגדול שעשה לבני ישראל בראשית דרכם לגאולה שלימה לאחר שנות העבדות. שירת ההודייה השנייה, ששרו דבורה וברק בן אבינועם, לאחר שניצחו את סיסרא. שירת ההודייה השלישית, היא שירת דוד, שבאמצעותה הוא מודה לה' לאחר שגבר על אויביו. כמוכן שיש עוד שירות במקרא: שירת ישראל על הברא. שירת האזינו וכו'.

מכל השירות הללו, תפסה שירת הים המקום הנכבד ביותר. בזמן חכמי התלמוד, היו נוהגים לְאַמְרָהּ בַּמְנַחָה שֶׁל שַׁבַּת, וְאֵף חִילְקוּהָ לְשִׁלּוּשׁ שַׁבְּתוֹת, וְכך אנו קוראים במסכת ראש השנה ל"א, ע"א "בְּמוֹסְפֵי דְּשַׁבְּתָא (בקרבת המוסף

גליון זה מוקדש לזכר המנוח עובדיה בן שלום נשיא האגודה לטיפוח חברה ותרבות ז"ל שבת שלום

מעגל חיי משפחה

אהובה בן שלום

1. אובדן משמעות: אמא שהתרגלה שהילד אומר לה אני אוהב אותך ופתאום יום אחד אומר: אל תדברי... אל תשאלי שאלות.
2. אובדן שליטה: אם הורה יכול היה להעניש, לאיים, בגיל ההתבגרות הילד עושה מה שהוא בוחר לעשות. הורים מרגישים שעליהם לפעול מתוך לחץ ולפעמים מתוך פחד.

המרד של המתבגר זה שלב הכרחי, חשוב ונכון לגיבוש הזהות שלו כי רק כך הוא ייצור את הנפרדות שלו. אם עומד לפנינו נער מתבגר עם מרד נעורים נגיד לעצמנו: כרגע נאפשר את זה תוך בקרה כי אנחנו יודעים שהדברים הללו עובדים.

חשוב מאוד שהורים לא יוותרו על תפקידם כהורים. בעיקר בכל הקשור לבריאות, בטיחות ובטחון. עליהם להביע את עמדתם ולאפשר דיון על כל תוכן בבית. לדוגמא: אם גילו שהילד שותה אלכוהול, במקום לריב איתו שלא ישתה ניתן להסביר לו איך לשתות. ההורים חייבים להביע את דעתם והילד יבחר מה לעשות כי הילד ילמד בסופו של דבר מהטעויות של עצמו ולא מהטעויות של ההורים שלו.

מתוך 2 המשימות המנוגדות: שהנער המתבגר צריך את הנפרדות מצד אחד ושההורה חווה אובדן שליטה מן הצד השני אפשר להגיע למשבר כאשר ההורים מתנגדים יותר והנער מתנגד יותר. לעומת זאת כאשר ילדים מרגישים שמאפשרים להם, יש רצון מצידם להתקרב. ברגע שלא נאבקים איתם הם פנויים לחשוב מחשבה עצמאית ומגלים אחריות.

בגליון הקודם דיברנו על השפעת של משפחת המוצא על הזוגיות וההורות. בגליון זה נדבר על השפעת גיל ההתבגרות על ההורים.

גיל ההתבגרות תופס לפעמים את ההורים לא מוכנים. הילד עובר מרד נעורים וההורים לא תמיד יכולים להכיל את זה. מה בעצם מאפשר מרד בגיל ההתבגרות? על מנת לענות על השאלה הזו עלינו להבין את 2 המשימות של גיל ההתבגרות:

1. גיבוש זהות עצמית: המתבגר שואל: מי אני, מה אני אוהב, מה אני רוצה. כשהילד היה בגיל 3-4 הוא היה משווין מול החברים שלו ואומר: אבא שלי הוא הכי... וכאשר הוא מתבגר ועל מנת לפתח את הנפרדות הוא יגיד: אבא שלי הוא הכי לא... (לא מבין, לא יודע, לא יכול) כי אם הוא רוצה לפתח זהות אישית עליו לשנות את זווית הראיה שלו מול הוריו ורק אז הוא יכול לומר לעצמו מי הוא באמת.

2. מעבר מתלות לעצמאות: יציאה מהכנפיים של ההורים, מהחסות שלהם לעצמאות.

מצד אחד הילד המתבגר מרגיש שהוא לא ילד. מן הצד השני הוא עדין לא מבוגר. בשלב הזה הוא רוצה עצמאות מבלי לקבל עליו אחריות. העימותים של המתבגר עם ההורה הם קריטיים כי דרכם לומד המתבגר לנהל דיאלוג ומתאמן בהתמודדות עם קונפליקטים.

הפחד של ההורים מגיל ההתבגרות נובע מ – 2 חוויות מרכזיות (בעיקר עם הבכור):

פינת הילדים - חידות וחידודים לפרשת יתרו

משה אוסי

1. רש"י י"ח א' – "וישמע יתרו" – שמע על _____ ים סוף ומלחמת _____.
2. י"ח י' – יתרו היה הראשון שהודה לקב"ה בקריאה _____ ה'.
3. רש"י י"ח י"א – "כי בדבר אשר זדו עליהם" – מהי האמרה של חז"ל שמשמעותה: פרע מהם מידה כנגד מידה?
4. רש"י י"ט י"ג – "במשוך היובל" – למלה 'יובל' 3 פירושים. איזה מהם אינו נכון?
א. שנת החמישים   ב. יובל מים   ג. איל ד. שופר
5. רש"י י"ט ט"ו – ימים שלושה אין גישה אל האשה – לימים אלה קוראים: שלושת ימי _____.
6. רש"י י"ט י"ט – "משה ידבר" – כמה דברות שמעו בני"י מפי הקב"ה עצמו?
7. י"ט כ' – "וירד ה' על הר סיני" – ה'חזקוני' (ר' חזקיה מחכמי צרפת במאה ה-13, כתב פירוש על רש"י) מעיר על פס' זה, כי התורה לא ניתנה ב _____
כדי שלא תהיה קנאה בין השבטים, ויאמרו: בחלקי ניתנה!
8. בדיבור אחד נאמרו, למרות שפעמיים נזכרו.
9. כ' ב' – נגלה כאיש מלחמה במצרים, ופעם כזקן מלא אך אפיים, ופעם בקולות וברקים משמים.
10. רש"י כ' י"ג – "לא תגנב" – כיצד נוכיח שהכתוב מדבר בגונב נפשות?
11. רש"י כ' ט"ו – "וכל העם רואים" – מלמד שלא היה בהם _____.
12. רש"י כ' ט"ו – אמנם רוצים לשמוע מצווה וחוק, אך נרתעו ועמדנו מרחוק.
13. רש"י כ' י"ט – "כי מן השמים דברתי אליכם" – וכתוב אחר אומר: "וירד ה' על _____ (י"ט כ'), בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם: _____
מן" _____ השמיעך את קולו" (דב' ד' ל"ו).

למתקדמים:

1. זכה יתרו ונקראה פרשה על שמו. ומכיוון שגילה מידה של הכנסת אורחים כלפי משה הנדרף, זכו בני בניו וישבו בלשכת ה _____ (סנהדרין ק"ד ע"א).
2. י"ח א' – "וישמע יתרו" – ראב"ע טוען, כי יתרו הגיע אחרי שהוקם ה _____, ואילו ה'גאון' (הרס"ג) סובר שהוא בא לפני _____.
3. י"ח ט' – "ויחד יתרו" – רש"י: מדרש אגדה, נעשה בשרו _____ ;
ואילו הראב"ע גוזר את המלה מלשון _____.
4. י"ח כ"ב – "שרי אלפים" – רש"י כותב שמספרם _____, ואילו הראב"ע סובר שאולי אלה הם ראשי ה _____, ומספרם _____.
5. ראב"ע י"ח כ"ז – דרך כבוד הוא בן משפחה לשלח, כמו אברהם אבינו המארח.
6. י"ט א' – "בחודש השלישי" – הראב"ע סובר, שאם חודש אייר לא היה מעובר, כי אז מתן תורה חל ביום _____.
7. י"ט ב' – "ויחן ישראל" – ידועה אמרת חז"ל: כאיש אחד ב _____
אחד. ואולם הראב"ע סובר שהפועל 'ויחן' בא בלשון יחיד, כי הוא מתאר את ראשי ה _____ והזקנים שהיו מועטים, ובעבור כבודם עמדו נגד ההר'.
8. נגאלנו בזכות ההבטחה 'על כנפי נשרים', והודות לא-ל חי מרומים, עלינו על 'מרבד קסמים'.
9. ראב"ע כ' ט"ו – רק בדברות חמישה, מוזכר שם השם קדישא.

אירועים קרובים של האגודה

שבת הגדולה
החלה ההרשמה לשבת הגדול עם האגודה
במלון גולדן קראון פלאזה, נצרת
ימים חמישי-שבת ח'י' בניסן תש"ף 2-4.4.2020
לפרטים והרשמה: 09-8331325

פנינים וחידודי לשון

דוד חוברי

אלכד'ב, מתיל איסמו

השקר כשמו כן הוא, מדבר בעד עצמו, שאין לו זכות קיום. על פי הנאמר במשלי יב, יט: "שפת אמת תכון לעד, ועד ארגיעה לשון שקר" מפרש רש"י: שהשקר נעלם מיד, שלשקר אין רגליים.

תשובות:

1. קריעת, עמלק 2. ברוך 3. בקדרה אשר בישלו, בה נתבשלו 4. ב' 5. הגבלה
6. רק שני הראשונים 7. ארץ ישראל 8. שמור וזכור 9. התגלויותיו השונות של הקב"ה
10. כי בלאווין הסמוכים העונש הוא מיתה 11. סומא 12. "וינועו ויעמדו מרחוק"
13. הר סיני, השמים

למתקדמים:

1. הגזית 2. המשכן, מתן תורה 3. חידודין חידודין, חדווה ('חדווה' – הפגנת שמחה כלפי חוץ) 4. 600, השבטים, שנים עשר 5. משה שמלווה את חותנו 6. ששי 7. בלב, המטות 8. עליית יהודי תימן ב-1949 9. שם ה' מוזכר רק ב-5 הדברות הראשונים.

אל עֶשֶׂק – קֵתָאֵל / וְאַלְפָּרְקָה הַזָּאֵל

תרגום: האהבה – הורגת, והפרידה רזון.

פירוש: האהבה במהותה ערך עליון. אך כאשר היא נכזבת, יש מקרים שמעבירה אדם על דעתו וגורמת סכנת מוות. לעומת זאת כאשר נפרד אהוב מאוהבו, עצם הפרידה המאולצת גורמת למפח נפש וגוררת אחריה עצב בלב, ודכדוכי נפש המביאים לכחישות הגוף והסבל מתמשך.

אַלְמַחְבָּה – אֶפְצִ'ל כָּל שִׁי

תרגום: האהבה עדיפה על כל דבר.

אַלְחָב לֹא קֵד גְּשִׁי / גְּטָא עֵלָא כָּל שִׁי / עֵלָא אֶלְשֵׁעַר וּלְבַעַר וְאַלְקֶשֶׁשִׁי

תרגום: האהבה כשהיא חופפת, מכסה על כל דבר, על השער והגללים והקס פירוש: ר"ל כאשר בעל אוהב את אשתו, אינו מקפיד על טעויותיה וחסרונותיה כעקרת בית טובה, גם אם מצא עצמים זרים בתבשיל כמו שְׁעָרָה וכיוצא בזה, מתעלם מכך בבחינת "ועל כל פשעים תכסה אהבה" (משלי י, יב).

מאוצרות המוזיאון

ד"ר כרמלה אנדר צילום: יאיר חובב

שם: לאזם, משחטה, מג'בה, מת'לת'ה

מקום: תימן הכפרית, דרום תימן.

תאריך יצור: המאה ה-20.

חומרים: כסף, אבן זכוכית אדומה, אלמוגים, שיבוץ.

מידות: אורך 33 ס"מ עם משולשי קצה, רוחב: 20 ס"מ

לוחית מרובעת מרכזית – א' – 7, ר' – 5 ס"מ; קוטר תליון רוזטה – 7 ס"מ.

תיאור הפרט: ענק זה מורכב מחלקים שאיכותם אינה אחידה: איכות הכסף והעבודה בחלקים המרכזים (לוחית מלבנית ותליון רוזטה) גבוהים והם כנראה מהמחצית ראשונה של המאה ה-20; ואילו איכותם של המחרוזות (חרוזי מת'מנאת ותות) ושל משולשי הקצה – נמוכה, והן כנראה תוספת מאוחרות יותר. שילוב זה של חלקים מאיכויות שונות של חומר ועבודה, ממחיש את תפקידו הכלכלי של התכשיט: חלקי התכשיט התימני, גם המפואר ביותר, היו מושחלים על חוטי כותנה או משי, כך שאפשר היה לפרקו ולמכור חלקים ממנו בעת מצוקה, ולחזור ולהרכיבו מחדש. אולי בשל כך הקמיעות (חרוז) והמטבעות שבד"כ נושאת המחרוזת התחתונה חסרים בענק שלפנינו.

הדיין רבי פנחס הכהן עראקי

בן דורו של רבי צאלח סבו של המהרי"ץ, לא ידוע בדיוק מתי הוא נולד אך ידוע שנפטר בשנת 1774 בקירוב. רבותיו היו הדיינים משה וסעדיה קטיעי. בנוסף להיותו דיין הוא היה גם ממנהיגי הציבור ובזכות היותו מקובל על כל החברה לעיתים שימש כממלא מקום לאב בית דין. הוא הצטרף בדעתו לרבי יהודה צעדי ושניהם נמנו על המתנגדים לשינוי מסורות התפילה הקדומה והפסיקה על פי הרמב"ם. כתב חיבור בשם "מטה עוז" שיש בו ליקוטי בקשות, טעמי תורה והלכות, קונטרס בנושאים מגוונים: סוכה, ארבעת המינים, הגדה שלפסח, תיקון הטל, ועוד עניינים קבליים. בין השאר כתב פירוש לקדיש, כתב קטע תוכחה על רקע המצב בתקופתו (1728), אגרת תקיפה לר' צאלח בענייני שימור מסורות קדומות, ופסקי דין שונים. קיימות לכאורה סתירות בהבנת קווי חשיבתו בין מאבקו בשימור מסורות קדומות לבין תמיכתו בהכנסת שינויים שמקורם קבלי, על כך נתנו דעתם לא מעט חוקרים ורבנים ביניהם מארי יוסף צוברי זצ"ל, הרה"ג רצון ערוסי, פרופ' טובי וד"ר גברא שהביא את כל הדעות.

סיוע במימון לטיפול שיניים ליוצאי תימן ועדן

הקן ע"ש פנחס יהודה והאגודה לטיפול חברה ותרבות מורשת יהודי תימן מכריזים על מתן סיוע לטיפולי שיניים למשפחות נזקקות מקרב יוצאי תימן ועדן. משפחות של יוצאי תימן ועדן המקבלות הבטחת הכנסה מהמוסד לביטוח לאומי או המטופלות במחלקות הרווחה יכולות להגיש בקשה לסיוע בקבלת טיפולי שיניים. הבקשות יוגשו באמצעות טפסים שניתן לקבל במשרדי האגודה לטיפול חברה ותרבות מורשת יהודי תימן בכיכר העצמאות 11 נתניה.

לפרטים: טל': 09-8331325 | פקס: 09-8614712 | מייל hatemanim@gmail.com
 הזכאים בהתאם לקריטריונים הללו יקבלו טיפול במרפאות שיניים של רשות כללית סמייל. (הטיפולים לא כוללים הלבנת שיניים, יישור שיניים ואורתודנטיה).
 סכום ההשתתפות לכל מטופל עד 6,000 ₪.

האגודה פעילות

מוזיאון יהדות תימן | המכון לכתבי יד ע"ש יחיא גרמי | ספריית עיון ומחקר | ארכיון המוסיקה והצליל בניהול איתמר פנחס | פעילות בקרב העולים החדשים מתימן | הוצאת כתב העת המדעי-תימא | הוצאת כתב העת - תהודה | המכון לחקר יהדות תימן ותרבותה ע"ש עובדיה בן-שלום | ימי עיון ותרבות | הוצאת ספרים | מלגות לסטודנטים